

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
időszaki kiadványa II. évfolyam 1998/15. szám

1998.május

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3.
csütörtökén du. 17 órakor - hívtat és hívtatlanul
- mindenkit szeretettel vár klubdelutánjaira a
Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti
zeneterembe.

Naptár - május hó

Tavaszi hónap igazából ! Pünkösöd havának is nevezték a régi naptárak. Ez egykor tavaszünnepe volt, de ma is az, mert a Szentlélek eljövetelel új intézmény, közösség sarjadt életre, az egyház. Most a hó utolsó napjára esik, mikor felhangzik az örménykatolikus templomban a saragán, a püspöki liturgián:

"Szent éneket zengünk a Szentléleknek,
édes hangon dicsőítsük a teremtést."

(néhai Kovács Géza ford.)

Nékünk a teremtésben, s annak legnagyobb eredményében, a nagy természetben is fel kell fedeznünk Isten jelenvalóságát.

dr. Sasvári László

<><><><><>

A csíkszépvízi ISÁÁK-SZÁVA család krónikájából

A Fővárosi Örmény Klubban 1998 április 16 -án elhangzott előadás

A legtöbb családi krónika a legjobb esetben az utóbbi kétszáz év eseményeit rögzíti. Ez nem is furcsa, mert ezt az időszakot senki sem nevezné egy nyugodt és kiegyensúlyozott kornak. Ennek ellenére az erdélyi örmények éppen ebben az időszakban teremtettek meg egy olyan társadalmi berendezkedést és vindikáltak maguknak olyan elismerést, amely szervesen illeszkedett az erdélyi élet valamennyi ágába. Éppen ezért most kövessük nyomon az Isáhág-család rövid történetét, akik az

1672. évi betelepedéskor más családokkal együtt Moldvából az őket befogadó Csíkszépvízre kerültek.

Már maga az "Isaco" név is elárul annyit, hogy valahol olaszos hatás érthette a családot. Ez nem történhetett máshol, mint abban az időben, amikor eleink kb. 120 évet a krími félszigeten olasz érdekeltségű részeken éltek. Miután innen elmenekültek, magukkal vitték az itt beidegződött és jóhangzású Isaco=Száko családnevet, amelynek örmény változata természetesen az Isáhágián volt. Ilyen név alatt érkezhettek 1418-ban Moldvába, ahol röpké 80 év alatt olyan elismerésre tettek szert, hogy a feljegyzések szerint például 1497-ben Nagy István (Stefan cel Mare) moldvai vajda egy "Isahag" nevű főtisztviselőt (vestitáriust) küldött követként Lengyelországba, hogy tájékozódást szerezzen Olbracht (Albert) lengyel király hadi szándékáról, de ez elfogatta és béklyóba veretve Lwowba (Lemberg) küldötte, ahonnan az év novemberében szabadult ki. (Vö. Siculus Verus: A nemzetek és vallások története Romániában, - Katolikus Magyarok Vasárnapja kiadó Youngstown, Ohio, 1980.). Talán érdemes még egy pillanatra elidőzni ennek a családnak moldvai tartózkodásánál, annál is inkább, mert a családok legtöbb része nem szívesen nyúlik vissza ezekre az időkre.

Talán ott kezdeném, amikor az erdélyi örmények még Moldvában tartózkodtak (pontosabban ebben az esetben Vaslóban) és a fent említett család ismert őseit még úgy hívták, hogy Isahag (Chevu) Szávojencz (1603-1666). Őt gyermekéről van tudomásunk, akiket érdekes módon más-más néven tartottak számon. Ezek nevei a következők voltak:

Sztephan Szávoján (1640-1701)
 Ohánnesz (Bábu) Száhágencz (1642-1714)
 Uszep Sahagián (1646-?)
 Nicolaus Chevulián (1654-?)
 Máriám Száhágencz (1652-?)

És most vegyük sorra mi is történt a fent említett leszármazottakkal!? - Kezdjük talán az elsővel, aki érdekes módon a legismertebb volt, de ennek ellenére mégis a legkevesebb adat maradt meg róla. Ennek az volt az oka, hogy Ő azok között volt, aki foglalkozásából kiindulva nem fogadta el az 1698-as vallási "Uniót". Az 1680-as évek végén már fiatalon görögkeleti püspök volt és így nem tudta magát elfogadtatni a rendekkel, tehát fő területe a Moldvában maradt kis számú örménységre terjedt ki. 1680-ban vette feleségül Bulcsesti Annát, aki a gazdag erdélyi főúr Székely László sógornője volt. (Székely Lászlóné szül. Bulcsesti Sára) A házasságból egy fiúgyermekéről tudunk, aki nem volt más mint Petrucz Szávoján (1681-1754). Ez a fia egészen az 1742-es évekig gyakorlatilag még mindig Moldvában élt, mígnem az orosz-török háború miatt ő is Erdélybe kényszerült. Így történt meg az, hogy egy szép napon a fent említett Száva Péter még megmaradt örményeivel megjelent Csíkszépvíz határában újabb letelepedési kéréssel. A kérés úgymond "családegyesítés" elve alapján jogos is volt, hiszen nagybátyja Ohánnesz (Bábu) Száhágencz családja már 70 éve

élvezte a csíkszépvízi vendégszeretetet. Igaz Bábu akkor már nem élt, de gyermekei, akik már itt születtek, azok itt voltak és ezek egyúttal Péter unokatestvérei voltak. A falu befogadta a 308 főből álló menekülteket, igaz ezekből később nagyon sok eltávozott különböző helyekre. Péter nem sokkal később a faluban örmény bíró lett, valószínűleg az írástudó apja emlékének kijáró méltányosságból. Nincs tudomásunk arról, hogy nős volt, de a hivatalos anyagkönyvet csak két évvel halála után kezdték vezetni és ebben nem maradtak fenn idevonatkozó feljegyzések. Csíkszépvízen halt meg 1754-ben. Az ő személyének is tulajdonítható talán az, hogy 1771-ben az egész család áttért a "Száva" név hivatalos használatára.

A következő testvér az Ohánnesz (Bábu) Száhágéncz volt, aki 1672-ben telepedett Szépvízre és tőle származott az egész Száva-család. Személyéről viszonylag keveset tudunk, de annál többet tudunk négy gyermekéről, akikről röviden a következőket tudjuk elmondani:

Az első az Sahag Mádzunián (1685-1771), aki az egész Száva család elterjesztője lett. A második az Sahag Ágopián (Májráméncz Jakab) 1682-? volt, akitől a későbbi erdélyi püspök, Jakab Antal is származott. A harmadik az Sahag Márkid (1701-1759) volt, aki Vászloviczki (Mánugi) Ohánneszhez (a későbbiekben itt Mánya lett a családnév) ment feleségül és az egész Mánya-család elterjesztője lett. A negyedik az Sahag Mériucz (1682-?).

Visszatérve az előbbiekhöz a harmadik testvér Uszep Sahagián (1646-?) volt, aki Erzsébetvároson telepedett meg és a későbbiekben a családnév itt egyszerűen **Józseffire** változott s így ez az ág már nem volt követhető a Száva család vonalán !

A negyedik testvér, akiről tudunk, az Nicolaus Chevulián (1654-?) volt, akiről annyit sikerült kideríteni, hogy Nagyenyeden tanult, majd Huszton volt kántor, de 1742-ben Csíkszépvízre telepedett. 1690-ben nősült, neje Chátun Kosztinján volt. Egy fiáról van tudomásunk, akit érdekes módon úgy hívtak, hogy Máxim (Kheuli) Mingáján (1691-?). Látható tehát, hogy a családnév itt is megváltozott és érdekes módon senki sem gondolt arra a későbbiekben, hogy a Szépvízen élő **Máxim**-család a Száva családnak valamilyen közeli rokona volna. Akkor még tudták ezt, számon is tartották a rokonságot, de röpke két nemzedék elteltével ezt már el is felejtették.

Az ötödik testvér az Máriám Száhágéncz (1652-?) volt, aki feleségül ment Lászlóffy Nészturhoz és ilyen módon lett a későbbiekben az aradi vértanú Kiss Ernő ükanyja a Lászlóffy-család vonalán!

Talán ugyancsak ide tartozik az a tény is, hogy bizonyos idő elteltével a Száhág család jól megsaporodott és a családon belül megkülönböztető ragadványnevek jöttek

használatba. Ez általában a személy valamilyen testi megkülönböztetésével volt kapcsolatos. Ilyenformán mondták rá pl. az illető Száhágra, hogy kiálló fogú, amit Moldvában "Kolcat"-nak mondtak és ez később a Száhág Kolczátá-ból teljesen "**Kolczá**" családnévre változott. Ugyancsak egy másik családtagra mondták, hogy Sánta-Izsák, vagy örményül Gágh-Szákó, amiből a későbbiekben az ismert "**Gajzágó**" név lett. Egy másik családtagra pedig kis termete miatt rámondták, hogy kicsi Száko vagyis "Izikuc" (az utz román kicsinyítő képzővel Székutz=Izsákocska), amelyből később az "**Issekutz**" családnév alakult ki. De volt olyan is akire azt mondták, hogy a lengyel Száhág (Poleáki Száhág), amiből a "**Lengyel**" családnév alakult. A csíkszépvízi "Száhágokat" a betelepüléskor őket megillető ragadványnév a "Bábu" volt. Ez onnan adódott, hogy örményül a nagyapát "Háv"-nak mondják, amely a moldvai tartózkodás ideje alatt alakult az ugyanilyen értelmezésű "Bábura". Habár ezt a ragadványnevet nem vitték tovább (mert a moldvai ős keresztnéve után **Száva** családnévet vettek fel), mégis sokáig használták mint megkülönböztető melléknévként ezt a ragadványnevet. Hogy mégis teljesebb képet nyerjünk az akkori névhasználatok sajátosságairól, akkor erre jó példa a Csíkszépvízre telepedett **Ohánesz** (bábu) **Száhágéncz** két gyermeke, akik ugyan anyáról nem voltak testvérek, de neveiket tekintve az idősebbet Májráméncz **Jakabnak** hívták, a másikat pedig Mádzun **Izsáknak**. Mi lett ennek a következménye? Az, hogy az egyik leszármazottai Jakab családnévet vettek fel, míg a másik leszármazottai folytatták az Isáák név használatát. (Ez utóbbi **Isáák** név **1771-ben végleg Szávára** változott).

A betelepülést követő negyedik generációnak már szűknek bizonyult ez a faluközösség és egyes családok a kereskedést is feladva kezdtek innen más vidékre költözni. Ez történt a Száva családdal is. Már az 1780-as években többen elköltöztek innen a közeli Csíkszentmihályra, Lóvészre, Bükklokra (Tatárbükkre). Az erre a vidékre áttelepültek közül nagy részük eltűnt, felmorzsolódott. Talán ebből a rossz tapasztalatból okulva, mások Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, a felcsíki falvak és Háromszék felé vették útjukat. Az 1850-es évek táján a családból már vannak Gyulafehérváron, Zilahon, Budapesten, sőt már Bécsben is letelepedve. Itt a főfoglalkozás még mindig a kereskedelem, de ebben az időtájtban kezdődik el az a visszafordíthatatlan folyamat, amikor sokan feladják a jól jövedelmező kereskedést és jogászok, tanárok, építészek lesznek. Ezáltal egyre távolabbi vidékekre kerülnek és ezáltal teljesen elveszítik kapcsolatukat az ősi telephellyel. Ezzel lehet magyarázni például azt, hogy az első háborút követően a Száva család egyik tagja sem élt már Csíkszépvízen. Az örmény templomot körülvevő kb. 35 sírhely közül tízen Száva nevet lehet olvasni, amiből arra lehet következtetni, hogy valamikor jelentős számban lehettek a faluban és a templomkert sarkában emelt kis Szent Anna kápolna (amelyet Száva Antal emeltetett 1825-ben) pedig azt jelzi, hogy az ilyen hozzájárulásokkal tettek is valamit a faluközösség érdekében.

Az 1848-as forradalom kerek másfél évszázados csíki eseményeinek felelevenítésére sikerült még olyan történelmi dokumentumokat találni, amely eddig ismeretlen adatokkal gazdagítja a Székelyföld és az akkori maroknyi magyar-örmény történelmét. Ezekből a dokumentumokból kitűnik, hogy néhai családi őseink nem véletlenszerűen vettek részt a forradalom nagyszerű eseményeiben, életüket és vagyonukat kockáztatva a haza érdekében. Szürke egyéniségei voltak a forradalomnak, de cselekedeteikért máig is büszkék lehetünk még akkor is, ha ezek nem voltak világrengetők. Napjainkban jó érzés tudni, hogy ezek az egyszerű emberek mit is tettek akkor szülőföldjük védelmében.

Itt szóljunk elsősorban Száva Mártonról (1809-1848), aki a család első áldozata volt a forradalomban. Továbbá hadd említsük meg a forradalomban hősi halált halt Száva Péter nevét is, aki 1810. aug. 19-én született Csíkszépvízen Száva (Isáák) Antal (1771-1848) harmadik gyermekeként és 1848-ban a maroshévízi csatában esett el. Mint oly sokan mások, ő is özvegyiségre hagyta fiatal feleségét Lengyel Annát, akivel 1847 elején kötött házasságot. A fenti adatok csak véletlen módon kerültek be mint széljegyzet a csíkszépvízi Fáraó Simon féle házi történelemkönyvbe és ennek birtokában derült fény erre a család számára is eddig ismeretlen eseményre. Ugyancsak ide tartozó az a családi feljegyzés is, amely szerint a fent említett Száva Péter unokatestvére Száva János - Jakab (szül: 1814-ben Csíkszépvízen) ebben az időben a háromszéki Bereckben élt és nagyon közeli kapcsolatok fűzték Gábor Áronhoz.

Nincs kizárva annak lehetősége sem, hogy Gábor Áron épp ezen barátsága révén került kapcsolatba később a Száva családdal is közeli rokon (Császárs) Zachariás Antallal, a bodvaji vashámor akkori tulajdonosával.

A család napjainkban élő kiemelkedő egyéniségei közül hadd említsessék meg a híres marosvásárhelyi ortopéd-orvos professzor Száva János Zoltán neve. Kiváló orvosi tevékenységét szűkebb hazáján kívül is nagy nemzetközi elismeréssel nyugtázzák. Személyisége nagy hírnevet szerzett a családi névnek.

Budapest, 1998. április 16.

Dr. Száva Tibor Sándor

Megjegyzések:

1. *Sztephan Szávaján 1680-ban nősült, de a szövegben még előbb olvasható, hogy fiatalon, az 1680-as évek végén, görögkeleti püspök lett. Erre csak úgy kerülhetett sor, ha megözvegyült, mert a keleti egyházakban nős ember nem lehet püspök. Ha görögkeleti volt, hogyan terjedhetett ki a hatalma az örményekre ?*

Azok nem görögkeletiek, az örmény egyház nem azonos a görögkeletivel ! Vagy lehet, hogy egyes örmények áttértek a görögkeleti román egyházba ?

A Fáraó Simon féle "házi történelem könyv" valószínűleg a csikszépvízi örmény plébánia "Historia Domus"- sa = háztörténet.

Dr. Sasvári László

A sziget titka

IV. rész

Fogolyán Atya kezében halkan megcsörrent a kéziratár kulcs-csomója, távozásra szólítva fel bennünket. Még egy utolsó pillantást vetve az örmény történelem légkondicionált ultramodern apszisára, kiléptünk a kéziratár ajtaján. Közel 4500 miniált és egyszerűbb kötet őriz tovább csendben, némán titkait: magát az örmény történelmet, a IX. századtól egészen a XVIII. századig.

Valamikor a Közel-Kelet legkülönbözőbb tájairól érkezett legnagyobb részük ide az örmény szigetre, ahol most Csipkerózsika álmukat alusszák tovább.

Pertukaljen festményéről Lord Byron tekintete kísért tovább bennünket, amikor áthaladtunk az angol költő szobáján. Elindultunk a könyvtár felé, amely a maga 150.000 kötetével felbecsülhetetlen szellemi értéket képvisel.

A könyvtárban megtalálhatók az első nyomtatott örmény nyelvű könyvek a XVI. század elejéről! Ugyanis jó két évszázaddal az örmény atyák megjelenése előtt éppen itt, Velencében kerülhetett sor az első örmény nyelvű könyvecske kinyomtatására, örmény betűkkel. Gutenberg zseniális informatikai forradalmat előidéző találmánya ugyanis már 1469-ben otthonra talált Velencében, Giovanni de Spira tipográfusi-könyvkiadói tevékenysége révén. Egy jó emberöltővel később pedig, a keleti népek közül elsőként az örmények ismerték fel a könyvnyomtatás jelentőségét és alkalmazták az örmény kultúra terjesztéséhez. (Bár ez a legelső nyomtatott örmény könyvecskére csak némi megszorítással igaz...) Hakob Méghapart 1511-ben adta ki Velencében a "pénteki szent könyvecskéjé"-t "Szurb urbatágirk" címmel.

1513-ig még további négy könyve hagyta el nyomdáját. Jákob (v. Hagop) mester személyéről szinte alig tudunk valamit. Valahonnét Keletről jövet, egy darabig a "Casa Armena" lakója volt. Nevének jelentése: "bűnös". Könyvecskéje igen nagy sikert aratott a levantei távolsági kereskedelmet lebonyolító, babonás örmény kereskedők között: a hosszadalmas tengeri hajóútra vagy a szárazföldi karaván utakra vállalkozó örmény kereskedő-körök sűrűn forgatott "imádságos" könyvecskéje lett! Bajelhárító imákat, ráolvasásokat, babonás-mágikus formulákat tartalmazott a "bűnös" Jákob

mester munkája, persze evangéliumi részletekkel elegyítve... Együtt van immáron a méz és az epe, használat előtt tessék jól felrázni, különösen hosszabb utazások előre nem látható viszontagságai esetére. Aki eddig még nem volt babonás, az a könyvecske használatától bizonyára azzá fog válni.

(Mint napjaink média-politikája.. "Ex oriente lux", nyugatról pedig a....) De ne legyünk túlzottan szigorúak a botladozó kezdetekhez, mégha a további szép könyvecskéjének is hasonlóan gyanúsán kétes értékű a tartalma: horoszkópok, kalendáriumok... A könyvnyomtatással új korszak vette kezdetét!

Gutenberg korszakalkotó találmányával a régi, középkori "scriptorium"-ok kora lejárt, a kódexmásoló barát már a múlté, végleg bealkonyult az ő koruknak. A szendergő Ottomán Birodalom ébredező örménységének kulturális igényeit már csak a nyomtatott betű képes kielégíteni. A török hatóságok éberségét azonban nagyon nehéz kijátszani, akkor is csak igen rövid időre. Ezért aztán a mozgékony örmény kereskedők jóvoltából és anyagi támogatásával nyugaton, Európában hozzák létre az örmény kultúra "hinterlandját", melynek legelső pillére Velence lesz a XVI. századtól kezdve. Velence és a többi örmény nyomda Lembergben, Livornóban, Marseille-ben és Amsterdamban, sőt néha 1-2 évre még Konstantinápolyban is nagy számban látja el az örménységet a legkülönbébb tartalmú könyvekkel.

Az ügyes, szemfüles örmény kereskedők azután áruikkal együtt ezt a tiltott zugárut, az örmény nyomtatott kultúrát is becsempészik a Török Birodalomba, leigázott, szabadságuktól megfosztott népük szellemi-lelki felemelésére. A gondolatot gúzsba kötni többé már nem lehet. Zsoltárkönyvek és bibliafordítások, zsolozsmáskönyvek és misszállék, ábécéskönyvek és szignaxáronok (egyéb liturgikus szentkönyvek) a tudósok számításai szerint 72 %-ban ebben a két évszázadban kerülnek kinyomtatásra, hogy otthon, Keleten az örmények használatára állhassanak. Fellendül a középkori történetírói művek kiadása, a földrajzi és kartográfiai munkák, a kereskedelem gyakorlati tudnivalóit tartalmazó könyvek a világban való hatékonyabb eligazodást hívatottak megkönnyíteni és az örmény nemzeti múltat, kulturális örökségüket segítenek újra felfedezni. Örmény-latin, örmény-olasz szótárak, orvosi és egyéb tudományos szakkönyvek a kor színvonalán állva közvetítik az információk áradatát.

Az örmények végre ismét büszkén emelhetik fel a fejüket, hiszen kulturális fölénységük hódítóik fölé emelik őket. Csak fizikai szabadságuktól fosztották meg őket, de a kultúrájuktól nem. Évszázadok történelmi tapasztalata igazolja, hogy egy elnyomott nép csak akkor

szerezheti vissza valóban a szabadságát, ha előbb lelkileg újjászületik. Ez az út megfordítva járhatatlan...

Nem kellett túl sok időnek eltelnie, hogy fél évszázaddal az első nyomtatott örmény könyv megjelenése után az örmény könyvkiadás ügye valóban méltó folytatásra találjon. A kezdeményezés ezúttal azonban váratlan helyről, a legrangosabb örmény apostoli egyházi körökből, Ecsmiadzinból érkezett.

Az Úr 1564-ik esztendejében Velencébe érkezett egy örmény patrícius-diplomata, Abgar Dpir de Tokat, más néven Abgart Eudokiaci. Azonnal tárgyalásokba kezdett Girolamo Prinli dózséval és a velencei szenátus tagjaival, az "Adria királynőjének" segítségét kérve évszázadok óta rabságban élő népe számára. Meghallgatása után az előkelő diplomatát udvariasan továbbküldték Rómába, hogy hasonló tárgyalásokba kezdjen IV. Piusz pápával is. Mindezt megbízójának, minden örmények katolikoszának, I. Mihálynak a nevében, valamint az örmény apostoli (gregoriánus) egyház püspökei titkos korzisztóriumának a tudtával és beleegyezésével!

(Hasonló közeledésnek lehetünk a tanúi napjainkban is Róma és Ecsmiadzin között...) Az örmény katolikosz követe hatalmas pártfogásra is talált a pápai udvarban Borromei Szent Károly milánói érsek-bíboros személyében, s maga a pápa is fellelkesülten fogadta. Az ecsmiadzini katolikosz diplomatája azonban egészen másfajta meghallgatásra talált: ugyanis sem a "Seremissima", sem a pápa nem voltak abban a helyzetben, hogy segíthessenek az örmény szabadság visszaszerzésében. De Abgar diplomáciai küldetésének sikertelensége csak látszólagos volt, egészen más, maradandóbb gyümölcsöt érlelt meg népe számára! Engedélyt kapott ugyanis egy örmény nyomda létrehozására Velencében! Nem mindennapos sikerkarrier: így lett az előkelő diplomatából nyomdász-könyvkiadó...

Az örmény "litteratura sacra" így végre igazi tipográfusra és könyvkiadóra lelt Abgar Eudokiaci személyében, aki nem is késlekedett sokat a nyomdaja létrehozásával. Már a következő évben, 1565-ben ki is adott egy kalendáriumot, öröknaptárt örmény nyelven. Ezt követte egy csodálatosan szép kiállítású "Psaltérium." Ebből a zsolnákönyvből mindössze csak kettő példány

ismeretes ma. Egyet itt a szigeten őriznek a könyvtárban az örmény atyák. A másik pedig a milánói Ambrosiana könyvtár féltve őrzött kincse. 272 fólióból áll, xilográfia fametszetek díszítik a zsoltároskönyv lapjait. Két fametszet közülük ugyanazt a szerepet tölti be, mint a kéziratos könyvek kolofonjai: rávilágítanak a könyv keletkezési körülményeire. Az egyiken Abgar IV. Piusz pápa trónusa előtt látható Borromei Szt. Károly bíboros és a pápa környezetének többi tagjai társaságában. A másikon pedig Girolamo Prinli dózse társaságában látjuk viszont az örmény diplomata-nyomdászt. _

A XVI. század elején bizonytalan kezdeti lépések után megszülethetett végre Velencében az első igazi örmény tipográfia, és ezzel egy új korszak vette kezdetét. Egymásra találtak a nemzeti nyelvű könyvnyomtatás, valamint az örmény egyház! Ebből az egymásratalálásból a szellemi-lelki kultúra hatékonyabb terjesztésének igénye született meg. Mindez együtt azután az örmények leendő újjászületésének, szellemi-lelki felemelkedésének a záloga lett.

Abgar 1567-ben áttette kiadói működésének színterét Konstantinápolyba, így akarván közvetlenebb kapcsolatban maradni megbízóival. De tévedett: a török hatóságok két év múlva bezárták nyomdáját, felfigyeltek veszélyes, felforgató kulturális tevékenységére. Ezen rövid idő alatt egy örmény nyelvtankönyvet, valamint egyéb liturgikus könyveket sikerült kiadnia. Távozása után azonban Velencében is folytatták az Abgar által megkezdett munkát, a legkülönbébb témájú könyvek kiadásával, ezek száma kb. 130 körülire tehető. Igazi kuriózum közöttük például egy velencei dialektusban megírt örmény-olasz mini-szótár: "Bargirk Taliani".

Az ember eleinte értetlenül áll Abgar váratlan keletre távozása előtt. Az oly sikeres kezdetek, a hatalmas pártfogók, a meleg fogadtatás mivé foszlottak hirtelen? Az események háttéréből egyre jobban kivehető a felszín alatti búvópatak, mely olykor elemi erővel tör a felszínre: a sötét emberi gyanakvás. Hitelesen képviseli-e a kereszténységet, az igazhitűséget ez a keletről jött, eretnekgyanús idegen? Ez az örmény.... Az inkvizíciós gyanakvás

erősebbnek bizonyult még a pápai jóindulatnál és Borromei Szt. Károly őszinte pártfogásánál is..

A XVI-XVII. század még nem tudhatta azt, amit mi már megtanultunk a történelemből: ugyanazt hisszük és valljuk mi is, mint keleten, csak más a kiejtésünk...

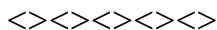
Minden rosszban van valami jó is, így azután a bizalmatlanság növekedtével Velencén kívül egyebütt is örmény nyomdák és kiadók keletkeztek Európa-szerte. Az egyik leghíresebb 1658-tól Amsterdamban volt, ahol 1666-ban jelent meg nyomtatásban az első örmény Biblia-kiadás. (Egyébként a teológusok és történészek mérvadó véleménye szerint a világ legsikerültebb bibliafordítása az örmény....)

Gyökeresen megváltozott a helyzet az örmény könyvkiadás terén a mechitarista atyák letelepedésével a szigeten. Velence ettől kezdve ismét az örmény könyvkiadás centrumává vált, s a gyanakvás is elmúlt a római egyház részéről. A XVIII. században a mechitaristák Szent Lázár szigetén valósággal az örménység enciklopédistáivá válnak: minden egyes szerzetes egymaga egy mai tudományos kutatóintézet munkáját végzi el: "ora et labora!"

Meglepődve figyeltem fel egy ismerős névre: 1786-ban jelent meg Velencében a mechitarista kongregáció kiadásában az "Örmények történelme", a "Patmutium hajoc", Csámcsian Mihály atya tollából. Bennünket, magyarokat különösen is érdekel a tartalma, mivel beszámol a IX. századi Hovhamnész katolikosz egykori műve alapján a kaukázusi szavárd magyarokról!

"Inter arma silent musae". De itt a háborúk zajától távol, a csend és a béke szigetén, az imádság és a tudomány szentélyeiben képtelen voltam magányosnak érezni többé magam. Lélektől-lélekig talán nem is oly távoli az út, s közöttünk talán mégsem a roppant jeges űr lakik....

Fr. Lénárd
világi ferences
történész, teológus

A KAUKÁZUSI SZAVÁRD MAGYARSÁG REJTÉLYE

A Fővárosi Örmény Klubban 1998. márc. 19-én elhangzott előadás

A magyar őstörténet egyik sokat és sokak által vitatott kérdése a Kaukázus tájékára szakadt magyarság problematikája. Történészek, nyelvészek, régészek - és legkülönbözőbb hipotéziseik - csapnak össze egymással, s próbálják megfejteni a "szavárd talányt".

Az első legfontosabb kérdés, hogy voltaképpen mikor is kezdődik a szavárdok története, hol lehet a forrásanyagban találkozni velük? Nézzük tehát a legfontosabb forrásainkat.

Az idevonatkozó legfontosabb forrás Konstantinos Porphyrogennétos bizánci császár "De administrando imperio" ("A birodalom kormányzásáról") c. műve. A témánkat közvetlenül érintő részeket a DAI híres, 38. fejezete tartalmazza:

".... A türkök népe régen Kazáriához közel szerzett magának lakóhelyet, azon a helyen, melyet első vajdájuk nevéről Levédiának neveznek, amely vajdát tulajdonnevén Levedinek, méltóságánál fogva pedig, miként az utána való többi is, vajdának hívták. Ezen a helyen, az ímént említett Levédiában folyik a Chidmas folyó, melyet Chingilusnak is neveznek. De abban az időben nem türköknek mondták őket, hanem valamilyen okból sabartoi asphaloi-nak nevezték. A türkök hét törzsből állottak, de sem saját, sem idegen fejedelem felettük soha nem volt, hanem valamiféle vajdák voltak közöttük, akik közül az első vajda volt az ímént említett Levedi. Együtt laktak a kazárokkal három esztendeig, s minden háborújukban együtt harcoltak a kazárokkal. Kazária fejedelme, a kagan vitézségükért és szövetségükért nemes kazár nőt adott feleségül a türkök első vajdájának, akit Levedinek neveztek, vitézségének nagy híre és nemzetsége fénye miatt, hogy tőle gyermeket szüljön, de a sors úgy akarta, hogy az a Levedi nem nemzett azzal a kazár nővel gyermeket. A besenyők pedig, akiket korábban kangarnak neveztek (ugyanis a kangar név náluk a nemes származás és vitézség értelmében volt használatos), ezek hát a kazárok ellen háborút indítván és legyőztetvén, kénytelenek voltak saját földjüket elhagyni és a türkökére letelepedni. Amikor a türkök és az akkor kangarnak nevezett besenyők közt háború ütött ki, a türkök hadserege vereséget szenvedett és két részre szakadt. Az egyik rész kelet felé, Perzsia vidékén telepedett le, s ezeket a türkök régi nevén mostanáig sabartoi asphaloi-nak hívják, a másik rész pedig vajdájukkal és vezérükkel, Levedivel nyugatra ment lakni az Etelküzi nevezetű helyekre, amely helyeken mostanában a besenyők népe lakik...."

A fejezet végén: *"A türköknek amaz előbb említett népéhez, amely kelet felé Perzsia vidékén telepedett le, ezek a nyugati vidéken lakó, előbb említett türkök mostanáig küldenek ügynököket, és meglátogatják őket, és gyakran hoznak választ tőlük ezeknek..."*

Bíborbanszületett Konstantin szövege az egyetlen olyan forrás, amely kifejezetten kapcsolatot teremt a honfoglaló magyarság, valamint a szavárdok között. A kiváló tudós bizánci császár itt a saját koránál (913-957 között uralkodott, a DAI megírásának ideje pedig a X. század közepe) korábbi eseményekről tudósít, amikor megemlékezik a szavárd magyarok elszakadásáról. De egykorú a tudósítása a korabeli "pannóniai" és a szavárd magyarság kapcsolattartásáról! Művében ugyanis ehhez a bizánci udvarba látogató magyar követség jelentéseit használja fő forrásként, de valószínűleg korábbi feljegyzéseket is hasznosít. A tudós bazileusz informátorai pedig

nem kisebb személyiségek voltak, mint Árpád dédunokája, Termacsu (Tormás) herceg, és a kabarok később gyászos véget ért főnöke, Bulcsu. Jóllehet hiradásában íbulcsu igyekszik az Árpád-ház szerepét csökkenteni és a kabarokét jobban kiemelni, mind ez nemhogy rontaná, hanem még életszerűbbé teszi az elmondottakat! Bíborbanszületett Konstantin műve tehát feltétlenül megbízható, hitelt érdemlő, autentikus forrás!

A szövegből kitűnik, hogy "Levediában" a magyar ("türk") törzseket érte egy (- vagy több? -) besenyő támadás, s ennek eredménye a magyarság kettészakadása lett. Egy része, a nagyobb, nyugatabbra költözött, Etelközbe. Ennek időpontja Levedi személyéhez kötve valamikor a IX. század során (?...) következett be. A másik, Perzsia felé letelepedő ág pedig (talán egy korábbi "kangar - besenyő" támadás emlékét őrizve a szavárdok ellen -) magával viszi és megőrzi a Kaukázusban is a korábbi "szavárd" nevét. Feltűnő a párhuzamosság a besenyők "kangár" (vitéz, bátor) és a "szavartoi aszfaloi" (rendíthetetlen szavárdok) összetétel között!

A "szavartoi aszfaloi" elnevezés magyarázatánál két főbb irányvonal alakult ki a tudósok körében:

- egyikük a "szabirokkal", Szibéria névadóival keresi a történelmi kapcsolatot,
- másikuk pedig az ún. "szevortikkal".

a/ A valószínűleg türk nyelvet beszélő "szabir" vagy "szavir" törzsszövetség a VI. században játszott vezető szerepet a Kaukázus északi és déli oldalán, egészen az avaroktól Kr. u. 558-ban elszenvedett vereségükig. (Tíz év múlva már a Kárpát-medencét veszik birtokukba az avarok!) A bizánciak egy részüket - Menandrosz szövege alapján - a Kura folyó mentén telepítik le. (Tehát ugyanoda, ahová a Bíborbanszületett szövege alapján a későbbi szavárd magyarok szállásterülete is elhelyezhető a tudósok véleménye alapján. /Ezzel a kérdéskörrel, a szavir azonosítás lehetőségeivel (és a korlátaival egyaránt) kimerítően foglalkozik kedves tanítványom, Gonda Géza/.

b/ A kutatás másik iránya viszont az őrmény írásos emlékekben felbukkanó "szevortik" vagy "szevordik"-kkal azonosítja a Porphyrogennétos-i "szavartoi aszfaloi"-t; egyébként maga a Bíborbanszületett is ugyanezt teszi a "De cerimoniis aulae Byzantinae" c. műben! Thury József érdeme, hogy a múlt század végén Lukácsy Kristóf nyomán összegyűjtötte a szevortik/szevordik népvétet tartalmazó örmény (és arab) forrásokat. A magyarországi örmény filológia feladata annak a Thury által kifejtett megoldási lehetőségnek a további kimunkálása - örmény és grúz források alapján - hogy az örmény forrásokban 854-től feltűnő szevortik az ezt megelőző besenyő-magyar háború következtében a Kaukázuson túlra menekült szavárd magyar (szavartoi-aszfaloi) népcsoporttal azonosak. Az ennél korábbi említések a tulajdonképpen szabirok volnának, míg az örmény forrásokban 854 óta gyakran szereplő szevortik a magyar törzsszövetség délre, a Kaukázuson túlra szakadt töredékei.

Az alábbi történetíróknál fordul elő a "szevordi" népnév említése:

1. A legkorábbi említés Hovhannes katolikosznál található (akit egyébként a magyar szakirodalom pontatlanul János pátriárka néven tart számon), ő a szevortikat 854-től említi.
2. A másik egykorú forrás Maszudi arab történetíró Bagdadban készült munkája 943-ban. A szavárdokról külön művet is írt, de ez elveszett.
3. A harmadik egykorú forrás a már említett bizánci uralkodó, Biborbanszületett Konstantin műve, a DAI.
4. XII-XIII. századi források: Aeczi Sámuel, Partzerpertecz Vártán és Orpelián István, valamint Ibn-Al-Athir arab történetíró.
5. A XVIII. század közepén Csámcsián Mihály, a múlt század elején pedig Indsidsián Lukács.

Az örmény források tehát a IX. század közepétől tudósítanak a szevortikról. Hovhannész katolikosz a X. század elején beszámol az arabokkal vívott küzdelmeikről. Először az örményekkel, majd az arabokkal kerülnek szembe, így a 854-es Arménia elleni arab támadás során az arabok oldalán állnak. De a közben kereszténnyé lett szavárdok is hamarosan szembekerülnek az iszlámot fegyveresen terjesztő arabokkal. Ekkor esett fogságba a szevortik főnöke, Kon István is, aki a kereszténységének megtagadása helyett inkább a vértanúhalált választotta. A szevortik lakhelyéül említett Udi tartományát Thury Örményország északi részébe helyezte: északi határát a Kura folyó, déli határát a Szevan tó jelentette, a nyugatit Kukar tartománya, míg a keletit Seki és Phaidagarán tartománya alkotta. A szevortik története párhuzamosan fut az éppen ekkor ujjaszülető örmény állam történelmével a Bagratuni dinasztia uralkodása alatt. A szevortik gyakran betörnek az örmény területekre, így az örmények és a szevortik viszonya korántsem volt kiegyensúlyozott. Utoljára a XI. században hallunk a szevortik kerületéről Partzerperteczi Vártán tudósításában.

A kaukázusi magyarság korántsem egyszerű problémakörében azonban találkozhatunk egy szinte csaknem mindenki által hitelt érdemlő, általánosan elfogadott forrással a XIV. századból. 1329-ből maradt fenn XXII. János pápa Avignonból írott levele Jeretamirhoz, az ázsiai magyarok fejedelméhez:

"Beszámoltak (nekem) az ázsiai magyarok, a malchayták, és az alánok szilárd vallásosságának nagy dicsőségéről, kik - bár istentelen, babonás tévelygések hálójába kerített népek veszik körül őket - mégis megőrizték hitük szeplőtelen tisztaságát. Tekintély dolgában kitűnik közöttük Jeretány (Jeretamir), a magyar királyi vér ivadéka, aki midőn (oly) hevesen katolikus előjárót követelt az Apostoli Széktől, a pápa elküldötte a semiscanti püspököt hozzájuk, hogy erősítse bennük a hitet s egy levelet (is) mellékelte nekik, amelyben a vallásos férfiakat kegyes figyelmeztetésének megfogadására intette.

Kiválasztott gyermekünknek, Jeretánynak és minden keresztény magyarnak, malchytának és alánnak üdvözetünket (küldjük)!

Igen nagy és természetes örömkre szolgál az, hogy a legfenségesebb Égi Magvető mindenkit, akit könnyörületességének megismerésére kiválaszt, mindig jótettekre hív fel és az egész világra kiterjedőleg szakadatlanul ösztönzi a keresztény családot, hogy egyszülöttjének szóval ki nem fejezhető hálával (adózzék). Titeket, kiket meghintett az igaz hit világosságával, odahelyezett (közéjük), hogy a keleti világrészek közepe táján az Evangéliumot és az apostoli igazságot tanítsátok azoknak, akik még nem fogadták el a kereszténység kegyét.

Ezen felül mérhetetlenül nagy örömet szerez nekünk az a tudat, hogy Te, Jeretány fiunk, Magyarország katolikus fejedelmeinek leszármazottja vagy és, hogy te s más keresztények (is), akik az említett világrészekben tartózkodtok, telve vagytok a hit igazságával és szent tűzével s vágyódtok, hogy részesüljete a katolikus tanításban, amely üdvös szavakkal a katolikus hitben kioktat benneteket!

Kelt Avignonban az 1329. év október 3-án".

A ferences missziók történetének világhírű kutatója, Girolamo Golubovich az "ungari asiatici" lakóhelyét a Kaukázus déli oldalán a Kura folyó alsó folyása felett elterülő Sirván tartományába lokalizálja. Györffy György viszont a Kura folyó a Szevan tó és Tiflisz (Tbiliszi) által határolt háromszögbe, a már említett Udi tartomány területére lokalizálja őket. Eszerint tehát kontinuitás áll fenn az "ázsiai magyarok" és a "szavárd magyarok" között! Ezt tudósaink legnagyobb része - kevés kivételtől eltekintve - el is fogadja.

A bulla keletkezésének körülményei Györffy György szerint a következőképp rekonstruálhatók. 1318-ban a XXII. János pápa a minoriták és a domonkosok között az esetleges konfliktusok elkerülése végett fölosztotta a megtérítendő Keletet. A minoritáknak jutott a Fekete-tengertől és a Kaukázustól északra fekvő terület, a Gazarai birodalom, a Kipcsák kánság európai része, Kis-Ázsia az Ararát-hegyig és Kitaj. A domonkosoknak az Ararát-hegytől keletre és a Kaukázustól délre fekvő területek, valamint Perzsia, a nyugat-turkesztáni mongol kánságok és India. A keleti domonkos provincia központja a perzsiai Sultanieh-i érsekség volt. Az új egyházi közigazgatás élére 1329-ben a pápa 6 domonkosrendi püspököt nevezett ki. Az új püspökök 1330 tavaszán indultak el, hogy elfoglalják székhelyüket. A hat püspöki székhely Sevastopol, Tiflisz, Diagorgan, Tauris (Tebriz), Szamarkand, és az indiai Columbo. A szevasztopoli és tifliszi püspökön kívül, akik a legrövidebb utat tették meg, mindegyikük levelet kapott a pápától az útjukba eső területek főembereihez és keresztényeihez. Thomasz szamarkandi püspök Jeretamirhoz ill. az ázsiai keresztény magyarokhoz, valamint a malachaitákhoz és az alánokhoz. A püspök útja Györffy szerint valószínűleg a Trapezunt-Tiflisz-Tebriz-Sultanieh útvonalon haladt székhelye felé. Minden valószínűség szerint ezen a vonalon kell keresnünk az ázsiai magyarok lakóhelyét. További fogódzópont, hogy a bulla említést tesz arról, hogy a terület

környékén más püspökök is székelnek: "... alii episcopi catholici...in ipsis partibus commorantes". Az útvonalon így csupán a Kaukázustól délre elterülő vidék jöhet számításba, ahol Szevasztopol, Tiflisz, Diagorgan és Tebriz püspöksége található. Alátámasztja ezt a magyarok mellett említett alánok közép-kaukázusi lakóhelye is. Lakóhelyük az ezredforduló után már áttért a Kaukázus déli lejtőire. A harmadik csoportként említett malchaitakon elképzelhető, hogy a melchita keresztényeket kell értenünk, akiknek többsége Szibériában lakott, egyes csoportjaik Elő-Ázsia területén voltak szétszóródva.

Ez az utolsó autentikus adat az ázsiai magyarság létezéséről, amely történészeink számottevő többsége szerint kapcsolatba hozható a kaukázusi szavárd magyarok rejtélyével. Száz évvel korábban eredetileg hozzájuk igyekezhetett Juliánusz barát, ezért időzött oly sokáig a Kaukázus északi oldalánál, s feltehetően hírt kaphatott a Magna Hungariában élő volgai, Káma menti magyarságról, és így csatlakozott eredeti útirányát megváltoztatva egy északra induló karavánhoz. De addigi útirányából ítélve eredetileg ő is a kaukázusi "keleti magyarokhoz" igyekezhetett...

Végül pedig nézzünk szembe a nem túl szívderítő lehetőséggel is, amelyet Tardy Lajos a krimi rabszolgakereskedelemmel kapcsolatosan fogalmazott meg: "Lehetséges, hogy a kaffai vagy a tanai rabszolgapiacok Duna menti, volgai és kaukázusi magyarok szomorú találkozásának színhelyei voltak..."

Népünk története, a magyarság etnogenezise sok szálból szövődött egybe. Szeretnék ezért legvégül köszönetet mondani kedves diákjaimnak, akik segítettek kibogozni az egyes szálakat, s ennek érdekében még azt is vállalták, hogy grúzul, örményül, görögül vagy törökül tanuljanak! Nagyon sokat tanulhattam tőlük, munkásságukból:

1. Windhager Károly Ákos: Szavárd krónika
2. Szabó Hajnalka: Szavardok
3. Szabó Hajnalka: A szavárd - rejtély
4. Nagy Zoltán: Szavárd magyarok
5. Elter András: A kaukázusi magyarság
6. Gonda Géza: Szavir = Sabartoi asphaloi = kaukázusi szavárd magyarság?
7. Droppán Béla: A szavárd magyarok
8. Buslig Eszter: Egy hiányzó láncszem: a szavárd talány.
A honfoglalás keleti háttere.

Dr. Magyar István Lénárd

<><><><><><>

Két szentpétervári orosz-örmény képzőművésről

A Fővárosi Örmény Klubban 1998 február 19-én elhangzott előadás

II. rész

A jelenkori pétervári szobrászat egyik legkiválóbb alakja **Levon Lazarjev** (1928.) E művészeti ág szinte minden területén alkot, köztéri munkákat éppúgy, mint portrékat, kislasztikát, absztrakt kompozíciót, de fest, rajzol, a színház is bűvöletébe vonja.

IV. éves moszkvai főiskolai diákként, az 1950-es években részt vett a Jereván központi terén található Történeti Múzeum épületére, kialakítására kiírt pályázaton, s megalkotta az örmény ábécé alapítójának, **Mesztrop Masztoc**nak figuráját. Első díjjal jutalmazták érte. Diplomamunkája is örmény vonatkozású, **Hacsatur Abovjan** szobra, akárcsak a **Nelbandjant** megmintázó plasztika. Az utóbbi években elsősorban szentpétervári megrendeléseknek tesz eleget. Alkotásain a módszeresség, politikai tartalom, divat egyaránt nyomot hagynak, de mindenképp fölé a művészi minőség jellemzi munkáit. Megrázó erejű a szibériai, **vorkutai** női láger helyén álló **emlékműve** csakúgy, mint a sztálingrádi blokád idején elpusztult **tűzoltók** mementójaként emelt nagyméretű **csoport kompozíció**. Pétervári épületek homlokzatán gyakran találkozhatunk a rá jellemző ízléssel és igényességgel megmunkált emléktáblákkal, **Sosztakovicséval**, **Saljapinéval**, a költő **Brodzskijéval**. Nemzetével érez, mikor elkészíti grafikai sorozatát az 1915-ös genocídium emlékére. Orosz és örmény kulturális hagyományok keverednek műveiben, hol egyik, hol másik hangsúlyosabb. Művészetének sokfélesége, mely a tradíciót korszerűséggel ötvözi, tulajdonképpen az ókort is magában rejti. I. Péter városának reneszansza, a 18. századi klasszicizmus

ugyanis antik előképeket követett. Levon Lazarjev úgy mai szobrász, hogy mindezt alázattal és tisztelettel, de a mű témájának és saját művészi alkatának, vérmérsékletének megfelelően átformálja. Ezáltal utánozhatatlanul egyénivé válik alkotása, melyből árad a klasszikusok ismerete, értékrendjük és korunk. Ehhez természetesen az ő tehetsége szükséges.

A szobrász pályájának néhány kiváló és jellemző darabjáról szólok röviden: az **Orbelli síremlékek** az Ermitázs örmény származású igazgatójának, a neves tudósnek, akadémikusnak állítanak emléket. A tufából és gránitból faragott munka anyagával is utal az elhunyt származására. Ez a Szentpétervárott álló mű -1963-ból- egy hagyományosabb szemléletet tükröz, míg a szülőföldön található kompozíció **Orpheus** alakja egy modernebb fölfogású, szabadabb értelmezésű plasztika. A klasszicista építész, **Kvarengi** megmintázásakor a karakter visszaadására összpontosított, létrehozva egy klasszikus léptékű, ugyanakkor modern mellszobrot. A mű 1967-es keltezésű. **Gambarjan** zongoraművésznő szoborportréja -1969-ből- jellegzetes örmény arcról árulkodik. A tipikus szemeket kiemelő bronz munka az Örmény Képtár tulajdona. **Komitasz** az örmény zene egyik legkiválóbb egyénisége volt. Népzénét gyűjtött, egyházi kórust vezényelt. Munkássága az örmény etnográfia és a klasszikus örmény zene szempontjából alapvető. Több mint 3000 dalt gyűjtött, foglalkozott liturgikus zenével, ezekről írásokat is közre adott. 1910-ben Konstantinápolyba költözött, s az örményüldözések hatására -öt magát is megkínózták- elméje elborult. Az Örmény Képtár tulajdonában lévő plasztikán a portrészzerűség dominál, míg az Orosz Múzeum anyagában találhatón megrendítően áll előttünk a tébolyult mester. Lazarjev a lelki jellemzés csúcsán jár, alkotásán nemcsak a zeneszerző, de egész népe tragédiája tükröződik. **Puskin** szinte maszkyszerű arca, akár egy lenyomat áll előttünk. Időtlenségének is jelképe, de a lélek és külvilág konfliktusára is utal a művész. **Dosztojevszkij** pszichologizáló alkata, belső vívódásai, vallási átszellemültsége, énjének lényege összpontosulnak Lazarjev keze nyomán. Ugyanakkor a külső hasonlóságot is megtartja. Csak néhányat említek még a remekbe sikerült nagy orosz alkotók "galériájából": **Tolsztoj, Gyagilev, Szolzsenyicin, Gogol, Rajkin, Tovsztonogov**, de **Picasso** is megtalálható benne.

Mindkét alkotó, (**Z. Arsakunyi és L. Lazarjev**) s egyben valamennyi örmény hitvallását **Szárján** fogalmazta meg, befejezésként őt idézem: "A föld egy eleven lény, lelke van. Hazai föld nélkül lehetetlen a lelkére bukkanni. A föld szíve az ember szívében dobog. Minden e szívben kezdődik."

Benedek Katalin

Beszámoló az 1998 április 16-án tartott klubdélutánról

Mottó

A szeretet hosszúútúró, kegyes, a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem cselekszik éktelenül, nem keresi a maga hasznát, nem

gerjed haragra, nem rója fel a gonoszt, nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal, mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr.

Biblia (Pál T. levele a korinthusbeliekhez)

Kedves Barátom !

Kértél, hogy számoljak be a legutóbbi klubnapunkról, mert nem tudsz eljönni. Nehéz feladatot róttál rám. Nem is tudom, hol kezdjem. Talán legjobb lesz, ha az elején.

Háziasszonyunk, Sarolta asszony mottója és bevezetője után páter Fidél egy rendkívül érdekes előadást tartott a torinói halotti lepelről, kiemelve annak örmény vonatkozásait. Úgy-e nem tudtál arról, hogy a lepel Edessába került I. Abgár örmény királyhoz, akit kigyógyított a leprából. El kell olvasnod a könyvet !

A sok feltett kérdés után Gál Emese kedves hangja üdített fel. Néhány népdalt és virágéneket énekelt nekünk.

Ezután Sarolta asszony a XX. század legnagyobb népirtásáról, az örmény genocídiumról emlékezett meg, amely egyes becslések szerint 2,5 millió örmény elpusztítását eredményezte. Megdöbbenő adatokat említett s mindezekért a törökök a mai napig nem követték meg az örményeket ! Majd erre emlékezve - a nála megszokott avatott tolmácsolásban - örmény költők verseit adta elő. A verseket Simay Gergely fordította. Ezt követően ismét Gál Emese énekelt.

Nagy érdeklődéssel vártuk Dr. Száva Tibor beszámolóját a csikszépvizi Isaak-Száva család krónikájáról. Évekig tartó kutatással és kitartó munkával állította össze a család szerteágazó történetét.

Nagyon sok kérdést kapott, amelyekre szívélyesen, közvetlen hangon és részletesen válaszolt. Nagyon sok család irata került a kezébe, amelyeket részben fel is használt. Mindenkit arra buzdított, hogy fogjon hasonló munkába, mert - mint hangsúlyozta - Erdélyben minden leírt magyar szóra szükség van. De - és ezt is a lelkünkre kötötte -, soha ne szóbeszédre hallgassunk, csak az okmányok alapján szabad dolgozni !

Sajnálhatod, hogy elmulasztottad ezt az összejövetelet, amely vidám beszélgetésekkel, jó hangulatban alig-alig akart végetérni.

Rétháti Kövér Ilona

<><><><><>

Hála Neked nagy Istenünk !
 Áldassék a Te szent neved !
 Kik rabláncokat zörgetünk:
 Nyújtsál nekünk védő kezet.

Örmény hazánk borús egén,
 Oh add, hogy lássunk szép napot,
 S éltünk egy fényes reggelén,
 Engedd: legyünk már szabadok !

Te védelmezd e szép hazát:
 - Hegy-völgy hálát rebeg Neked -
 Szüntesd meg szolgaság korát,
 Fordítsd felénk tekinteted !

Vezessen Mózes, József
 Az ígért földére el -

Hol áll a szent kereszt jele,
 Fölötte égi fénylepel.

Ahol először hirdették
 Az Evangélium szavát -
 S megválták hős elődeink
 Perzsák ellen a bős csatát.

Hol az elestek fekhelyén
 Pirossá vált a zöld mező -
 S a harc viruló térein
 Megnyílt a szörnyű temető.

Hol szent atyáink nagy sora
 Naggyá tévé a nemzetet -
 S Gergely, Nersesz, Meszrob pora
 Megáldá az örmény nevet.

Fordította: Simay Gergely

<><><><><>

PROGRAMOK

1998. május 29-én, pénteken 16 órakor nyitja meg az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület **Vákár Tibor építész-mérnök és festőművész munkásságát bemutató kiállítását a művész 90. születésnapja** alkalmából. A kiállítás helye: Budapest V. Akadémia utca 1. II. em 293. Örmény kiállítóterem.

<>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület **zarándokutat szervez Szamosújvárra, a Világosító Szent Gergely ünnepségre** (1998. június 27.), amely egyúttal a székesegyház **alapkőletételének 250. éves évfordulója** is. Ugyancsak **zarándokutat szervezünk az 1998. augusztus 15-én Erzsébetvároson tartandó Nagyboldogasszony-napi bucsura**. Jelentkezés az egyesület székhelyén a félfogadási időben, vagy telefonon.

<>

SÖRPARTI !! A legközelebbi fehérasztal melletti találkozó **1998. június 6-án, szombaton** délután 16 órától a **Csendes Étteremben** (Budapest. V. Múzeum krt. 13. bejárat a Ferenczy utcai oldalon).

**KÖRUTAZÁS SZÉKELYFÖLDÖN, ÉSZAK-ERDÉLYBEN ÉS
 BUKOVINÁBAN**

Látogatás őseink földjén II. rész
(röviden megismételve az előző számunkban közölt információkat)

1998 szeptember 18- szeptember 24 (7nap autóbusszal, 2100 km)

Útvonal: Budapest- Nyíregyháza - Mátészalka - Csengersima - Szatmárnémeti - Nagybánya - Máramarossziget - Szaplonca - Iza völgye - Radnai havasok - Aranyos Beszterce völgye - Hosszúmező - Moldovica - Szucsava - Botosán - Németvásár - Békás szoros - Gyilkos tó - Gyergyószentmiklós - Ditró - Maroshévíz - Déda - Marosvécs - Szászrégen - Marosvásárhely - Marosbogát - Torda - Tordai hasadék - Kolozsvár - Tordaszentlászló - Kőrösfő - Bánffyhunad - Magyarvalkó - Királyhágó - Nagyvárad - Ártánd - Szolnok - Budapest.

Részvételi díj: 150 DEM/fő

Az összeg tartalmazza a félpanzió, a szállás, a vezetés, a biztosítás és a belépők árát, kivéve a buszköltséget.

A buszköltség a jelentkező személyek számától függően: 8-12.000 Ft/fő.

Az utat a **Providentia - Gondviselés Egyesület** szervezi. Az úton a mindenki által jól ismert **dr. Szarka György** személyesen kalauzolja a társaságot.

Jelenkezés az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén 10.000 Ft előleg befizetésével.

- 1998. március 9-én **Szegeden** megalakult az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület **Csongrád Megyei Klubja**, melynek helyi elnöke Flórián Antal (06)(62) 325-795), helyi titkára Kovács Károlyné Motafian Carmen. Szeretettel köszöntjük egyesületünk szegedi klubját, akik a Szegedi Közösségi Házában tartják rendezvényeiket.
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az **adományok gyűjtését** az erdélyi örmény kolóniák részére.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az 1998-as évben elsősorban az erzsébetvárosi örménykatolikus nagytemplom restaurálási munkálataira, különösen az elektromos hálózat felújítására és a beázások megszüntetésére **gyűjtünk**.
- **A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**
1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 293.
Tel/fax: 302-7389. Tel: 153-4444/155 A kiállító terem melléke: 156.
Nyitvatartási rend: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19, csütörtök 12-17 óra
dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.
- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**
1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Új postacíme: 1251 Budapest Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel:** 201-2401.
A fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa

Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Hanusz Gyula, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251. Budapest Pf. 70. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401